

Slavnostni govor na osrednji proslavi Slovencev v Italiji ob dnevu slovenske kulture

Mateja Zorn, vodja programa Kinoateljeja

Trst, 12.02.2023

Spoštovani predstavniki kulturnih in političnih organizacij, vabljeni gostje, soustvarjalci nocojšnjega programa, dragi vsi, ki kulturo nosimo v srcu. Hvala za zaupanje in povabilo. V veselje in čast mi je, da vas lahko nagovorim ob nocojšnji proslavi ob kulturnem prazniku Slovencev v Italiji in povabim, da se za nekaj minut prepustimo razmišljanju o skupnih izzivih in možnostih graditve programa, ki črpa iz kulturnega potenciala celotnega prostora ter v prvi vrsti nagovarja mlade.

Dovolite mi, da se ob tej priložnosti najprej spomnim dveh velikih osebnosti, ki sta dolga leta krojila kritičen in kakovosten javni diskurz v našem zamejskem prostoru in širše ter s svojimi vizijami in konkretnimi dejanji prinašala svež, sodoben pogled na razumevanje naše identitete in celotne kulturne krajine Slovencev v Italiji.

Darko Bratina, senator republike Italije, profesor sociologije na Univerzi v Trstu, filmski kritik, ustanovitelj in dolgoletni predsednik Kinoateljeja, je v osemdesetih vodil tudi Slovenski raziskovalni inštitut. V zborniku *Znanje Kultura Istovetnost* je med drugim objavljen članek *Razmerje med kulturo in politiko*, v katerem Bratina izpostavlja pomen znanja in se sprašuje: »Kako poskrbeti za splošno formiranje mladih, toda ne po klasičnem postopku, da bi jih poučevali po določenih kalupih.« Pa tudi o tem kako izbrati ključne dejavnike, ki so pomembnejši za nadaljnji razvoj, zato da postanemo čim sodobnejša skupnost, ki se lahko meri s sodobnim svetom. Ob tem tudi zapiše, da imamo težavo z uresničevanjem določene kulture, a ne ker ne bi bili sposobni, temveč zato, ker pač nimamo prave politike v tej smeri.

Aleš Doktorič, profesor, publicist, kulturni producent in dolgoletni predsednik Kinoateljeja, je prevzel vajeti od Darka Bratine in društvo iz začetnih korakov klubskega delovanja in posvečanja filmski refleksiji ter v prvi vrsti promociji slovenskega filma v Italiji, preobrazil v produkcijsko jedro za čezmejne projekte. Leta 2021 nam je bila zaupana priprava programa ob kulturnem prazniku. Nastal je enourni avdiovizualni zapis, oddaja z naslovom *ODTISI SVETLOBE. Tam notri je vse naše življenje ...*, s katero smo želeli izpostaviti bogastvo in dragocenost avdiovizualne dediščine Slovencev v Italiji ter hkrati poslati v javnost apel, da je skrajni čas, da jo uredimo in začnemo pravilno vrednotiti. Doktorič je takrat zapisal: »Vsaka skupnost, še posebej manjšinska, ima rada svoje izročilo, a projekcija v bodočnost je zreli sad, ki ga je treba pri rasti spremljati, negovati. Delo za bodočnost je prav ustvarjanje novega, preoblikovanje in preseganje obstoječega izročila, ki je pričevanje ter dediščina preteklosti in bogastvo vsake skupnosti. Kdor ne zagotavlja bodočnosti, živi in deluje zaman. Tako arhivov, knjižnic, muzejev nismo ustvarili zaradi preteklosti, ampak za bodočnost. Le bodočnost lahko ohrani skupnost, kot je tudi naša skupnost Slovencev v Italiji. Naši predniki so vlagali v svojo sodobnost in so tako ustvarili dediščino. Kot oni tudi mi vlagajmo v sedanost, v novo dediščino za bodočnost.«

Doktoričeva intelektualna širina je neprecenljiva. Želimo si, da ta odprta drža ostane vodilo tudi za mlajše generacije.

Veliko pišemo in govorimo o tem, kako pomembno je vključevanje mladih v naše sredine, a le redko najdemo pravi ključ, s katerim lahko resnično vstopimo v njihov svet in jih pravočasno podpremo na njihovi

poti preobrazbe v aktivne soustvarjalce kulturnih vsebin. Ob tem je pomembno, da jih sprejmemo kot suverene posameznike in jim dovolimo, da izrazijo svoje mnenje, četudi je diametralno nasprotno z našim. Mladi, vsaj tisti, ki še niso indoktrinirani, razmišljajo po svoje, izven okvirov. Najbrž ste že slišali za izraz »out of the box«. Razmišljanje »izven škatle« pomeni preprosto to, da razmišljamo samostojno, samosvoje, izvirno. Da se v svojem razmišljanju ne podrejamo dojemanju drugega ali smo se zaradi kateregakoli interesa pripravljani odreči lastni misli. Razmišljanje izven okvirov je hkrati vedno močno odprto za zaznavanje in dojemanje posameznika, s katerim prihajamo v dialog. Miselna odprtost pripomore, da oba sogovornika začneta graditi neko novo zavest, kolektivno zavest, skupno razmišljanje, ki je nadgradnja subjektivnih razmišljanj in dognanj.

Takšen pristop raziskuje in premišljuje predvsem tisto skupno, kar deluje kot magnet, lepilo, kar združuje. Proaktivno razmišljanje in delovanje nas lahko pripeljeta do uspešnih zgodb, ki si jih tako močno želimo vsi, ki delujemo na področju kulture med Slovenci v Italiji. Ustvarjanje skupnosti, takšne, ki je dinamična, privlačna, izzivalna in zato tudi zelo živa, če hočemo mlada ali vsaj pomlajena, je zagotovo eden najzahtevnejših izzivov, s katerim bi se danes morali soočiti.

Povezuje nas kultura v najširšem pomenu besede, najbrž pa smo najbolj ponosni na slovenski jezik. Zanj se jasno trudimo, želimo ga ohranjati živega, uporabnega. Želimo si, da bi mlade generacije bile najmanj tako zavestne, kot mi sami oziroma kot so bili naši predniki še pred nami. Kompleksno. A kaj hitro se lahko zgodi, da nam jezik izgine iz intimnega imaginarija. Da ne sanjamo več v maternem jeziku.

In v resnici tudi ni pomembno, v katerem jeziku sanjamo, bolj je pomembno, da se lahko s prijatelji, kot tudi neznanci pogovarjamo o naših najintimnejših svetovih v maternem jeziku. Da slovenski jezik ne ostane živ samo v profesionalnem svetu, svetu uradnikov in institucij, temveč da je del vsakdanjega življenja, posameznikovega ustvarjanja in delovanja.

Usvajanje slovenskega jezika, še toliko bolj pogovornega, a tudi knjižnega, ni nujno nekaj napornega, zakodiranega zgolj v zaporedje pravil, ki jih težko intuitivno usvojimo. Zakaj se ga ne bi učili na bolj sproščen, ustvarjalen, sodoben način? Zakaj ga ne bi naredili bolj živega, predvsem pa bolj privlačnega? S tem se najbrž vsi strinjamo in enako razmišljamo tudi pri Kinoateljeju. Program, kot je *Kinomagnet* za šole in vrtce, ponuja mladim in najmlajšim stik s slovenskim jezikom skozi medij filma. Ob ogledu slovenskih filmov v kinodvorani ter s pogovori, ki sledijo, bogatijo besedni zaklad, širijo obzorja in najpomembneje: začutijo živost in bližino maternega jezika.

Poskusimo si predstavljati zametek nečesa, čemur bi lahko rekli poskus izrisa izhodišč kulturne politike dela z mladimi. In da bomo še bolj izzivalni in konkretni, poskus njene vključitve v program Evropske prestolnice kulture GO! 2025. Mesti Nova Gorica in Gorica bosta leta 2025 postali eno izmed osrednjih kulturnih središč v Evropi. Bogat program, ki se nam v prvih potezah že izrisuje, se osmišlja skozi vrednote medkulturnega dialoga. Usmerjen je v so-ustvarjanje skupnega, brezmejnega prostora. Slovenci, ki živimo na tej strani meje, bi morali v tej zgodbi odigrati eno glavnih vlog, saj smo naravni protagonisti, povezovalci med slovensko in italijansko kulturo. A žal ni nujno, da bomo znali ta izziv sprejeti. Bega nas trenutna strašanska razdrobljenost, razpršenost. Težko sedemo za isto mizo in premišljujemo o skupnem projektu. Darko Bratina je že več kot pred tridesetimi leti zaznal, da imamo v naši sredi težave z uresničevanjem večjih, prebojnih kulturnih programov, preprosto zato, ker nimamo strategije zanje, ker nismo razvili ustrezne politike. Lahko pa prav izziv Evropske prestolnice kulture razberemo kot dobro priložnost, da se končno poenotimo o smernicah, kratkoročnih in dolgoročnih ciljih, ki jih želimo zasledovati v okviru kulturne politike in dela z mladimi v zamejstvu. Skupni program kulturno-umetnostne vzgoje je lahko odlično orodje za uresničitev neke skupne kulturne politike.

Filmski kritik in pedagog Alain Bergala nam v svoji knjigi *Vzgoja za film*, ki je zasnovana kot razprava, predstavi vodila izobraževalnega projekta na področju kulturno-umetnostne vzgoje, ki so ga pred desetletji uspešno izvedli v Franciji. Med drugim pravi: »Če se srečanje s filmom kot umetnostjo ne zgodi v šoli, se za veliko otrok verjetno ne bo zgodilo nikjer.« Nedvomno je zelo pomembno, da se z umetnostjo srečamo že zelo zgodaj. In to na različnih poljih delovanja od vizualne umetnosti, glasbene in gledališke produkcije, do literature in poezije ter veliko več. Na nek način, kar ni bilo videno, slišano, prebrano pravočasno, ne bo nikoli zares začuteno. In zato je prav delo z najmlajšimi, ki se seveda nadaljuje v obdobju odraščanja, najboljše investiran kapital. Tako finančni, še bolj pa tisti nematerialni, ki ga merimo z enotami časa, urami, ki smo jih pripravljene nameniti tovrstni vzgoji, z odkritosrčnimi pogovori in pripravljenostjo prisluhniti mlademu človeku. Filmi, ki jih vidimo prepozno, jih v resnici ne bomo nikoli zares videli. Ne bodo se nas dotaknili, ne bodo nam odpirali obzorij in krepili naš imaginarij. Zato je prav, da umetnost vstopi v življenje posameznika čimprej, v rosnih letih.

In če nam delo z mladimi v zgodnjem obdobju gre še kar dobro od rok, se največkrat zgodi, da izgubimo stik z njimi v času odraščanja, v najstniških letih. Mlad človek se takrat spopada s kopico izzivov, močno je obremenjen s tem, kako ga vidi in dojema okolica. Ohranjanje stikov zgolj znotraj svoje etnične in jezikovne skupnosti je lahko hitro premalo. Zanima ga drugi, zato mora takrat svobodno odkrivati in se vključevati v širši kulturni svet. Naj nas ne bo strah. Če smo uspeli do takrat vanj vlti dovolj samozavesti in zanimanja, tudi ljubezni do slovenskega jezika, ga bo vedno znal izpostaviti in se ponašati z njim.

Pa ostanimo pri kulturno-umetnostni vzgoji. Združimo moči in oblikujmo transverzalni abonma, ki zaobjame celotno področje kulturno-umetnostne vzgoje. Nekatera področja se v našem prostoru ponašajo z dolgoletno tradicijo, druga šele utrjujejo svojo celostno ponudbo. Spet tretja področja umetniškega izražanja so v naših učnih programih bolj ali manj zanemarjena, pa bi bilo prav, da jim namenimo več časa.

Naša nova ponudba, bi v prvi vrsti gradila na doživetju, neposrednem stiku z umetnostjo in njenimi ustvarjalci in v glavnini izven šolskih klopi. Hkrati bi preko delavnic in taborov spodbujali mlade, da tudi sami ustvarjajo. Čista, pristna izkušnja umetnosti mlademu človeku ponudi priložnost za razvijanje veščin in kodov, s katerimi je lažje razmišljati izven okvirov, pogledati ven iz škatle. To, da znaš izraziti svoje mnenje in to, kar res čutiš. Uporaba slovenskega jezika za opazovanje sveta, v katerem živiš, tako postane tudi užitek in ne toliko prisila ali obveznost. Vsak obisk gledališke predstave, filmske projekcije, koncerta, ogleda razstave, muzeja in podobno bi ponudil pravo doživetje, ki našo mladino združuje z vrstniki iz osrednje Slovenije ter spodbuja obiske in izmenjavo v obe smeri. Ob tem bi tudi sovrstniki iz Slovenije spoznali naš prostor, spoznali, kdo smo slovenski zamejci in kako kulturno bogat je ta prostor na drugi strani meje.

Po krajšem uvodnem obdobju, ko bo vsebina abonmaja že dobro strukturirana, recimo v začetku leta 2025, lahko izvirno ponudbo »abonmaja slovenske kulture« ponudimo tudi kolegom iz italijanskega kulturnega okolja. Seveda boste rekli, to ni nič novega. A predstavljajmo si takšen projekt predvsem kot dolgoročno usmeritev, kjer imamo za konkreten cilj približati našo kulturo sosedu in tako spodbujati večkulturno okolje čezmejnega prostora.

Poleg pomena vključevanja, participatornosti vseh, ki živimo v tem prostoru, je prav vprašanje, kako zagotoviti dolgoročnost, kaj bo zapuščina, kaj bo ostalo po letu 2025, osrednje izhodišče, ki ga večletni projekt, kot je Evropska prestolnica kulture, tudi naslavlja.

V tem trenutku lahko zgolj ugibamo, kako bomo odigrali to koristno in ključno vlogo, ki je v scenariju programa Evropske prestolnice kulture že nakazana. Sama bi si želela, in verjamem, da nisem edina, da iz te

izkušnje izstopimo kulturno bogatejši, pa tudi bogatejši v smislu izobraženega mladega kadra, ki bo tudi jutri z žarom v očeh ustvarjal dediščino za bodočnost. Ki bo samostojno in zavzeto gradil kulturno krajino Slovencev v Italiji in jo s ponosom predstavljal sosedu ter nas hkrati vpenjal v širši zunanji svet.

Hvala za pozornost, želim vam prijeten večer še naprej.

Naj nas umetnost objame, prepustimo se ji.

Gorica, 08.02.2023